VALTIONEUVOSTON OIKEUSKANSLERI

Eduskunnan lakivaliokunta

Viite:
Lakivaliokunta tiistai 28.9.2021, lakivaliokunnan asiantuntijalausuntopyyntö 15.9.2021

Asia:
HE 109/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi luottotietolain, maksupalvelulain 86 §:n ja rikosrekisterilain 4 a §:n muuttamisesta ja LA 20/2020 vp Lakialoite laeiksi luottotietolain 18 ja 20 §:n ja ulosottokaaren 1 luvun 32 §:n muuttamisesta

Annoin 24.6.2020 oikeusministeriölle silloisesta luonnoksesta hallituksen esitykseksi luottotietolain, maksupalvelulain 86 §:n ja rikosrekisterilain 4 a §:n muuttamisesta. Lausunnossa esitetyt näkökohdat on olennaisilta osiltaan otettu eduskunnalle annetussa hallituksen esityksessä. Valtioneuvoston päätöksenteon valvonnassa en havainnut estettä esityksen antamiseen eduskunnalle tai aihetta esittää perustuslain 112 §:ssä tarkoitettuja oikeuskanslerin oikeudellisia huomautuksia. Kun otetaan huomioon perutuslain 112 §:n soveltamiskäytännön mukainen hyvinkin korkea kynnys oikeuskanslerin huomautuksille, ja kun monitulkintaisessa asiassa voi perustellusti olla erilaisia valtiosääntö- ja EU-oikeudellisia näkökulmia, ei huomautusten puuttumisesta voi sinänsä tehdä päätelmiä siitä, etteikö oikeuskanslerilla laillisuusvalvojana saattaisi olla oikeudellisia näkökohtia asiaan.

Eduskunnan käsittelyssä olevassa hallituksen esityksessä on varsin hyvin arvioitu ja perusteltu sääntelytarvetta ja sääntelyratkaisuja suhteessa Euroopan unionin yleiseen tietosuoja-asetukseen (EU) 2016/679. Luottotietojen sääntelyä onkin arvioitava erityisesti siitä näkökulmasta, miten se toteuttaa yleisen tietosuoja-asetuksen sekä sen taustalla olevat Euroopan unionin perusoikeusperuskirjan 7 artiklan yksityiselämän kunnioittamisesta sekä 8

PL 20, 00023 Valtioneuvosto Puhelin 0295 16001 kirjaamo@okv.fi

www.okv.fi

artiklan henkilötietojen suojasta vaatimukset. Tietosuoja-asetuksen salliman ja tietyissä tilanteissa edellyttämän jäsenvaltion kansallisen sääntelyn tarkoituksena on unionin oikeuden ja kansallisista perusoikeuksista johtuvien vaatimusten vuoksi perusoikeuksien suojaaminen ja eri perusoikeuksien sekä eri tahojen perusoikeuksien tasapainoinen toteuttaminen sekä tietosuoja-asetuksen edellyttämien rekisteröidyn oikeuksien suojan toteuttaminen.

Valmisteluvaiheessa lausuttavana olleessa versiossa luottotietolaista sen 16 §:ssä ei säädetty oikeudesta tehdä luottokelpoisuusluokitusta pelkästään automaattisen tietojenkäsittelyn perusteella. Tuolloin antamassani lausunnossa katsoin, että esitystä tulee muuttaa niin, että tarkoitus hyväksyä automatisoidut yksittäispäätökset, kun sellainen ilmeisesti oli, käy selkeästi ilmi lain tekstistä ja myös perustellaan lain yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Lausuntopalautteen jälkeen valmistelussa on lisätty hallituksen antaman esityksen 16 §:n 2 momentissa nyt oleva viittaus ”Jos luonnollisen henkilön luottokelpoisuuden muodostaminen perustuu pelkästään automaattiseen tietojenkäsittelyyn…”. Tietosuoja-asetuksen 22 artiklan automatisoitujen yksittäispäätösten kieltoa ei artiklan 2 kohdan a –alakohdan mukaan sovelleta, jos automatisoidut yksittäispäätökset on hyväksytty jäsenvaltion lainsäädännössä, jossa vahvistetaan myös asianmukaiset toimenpiteet rekisteröidyn oikeuksien ja vapauksien sekä oikeutettujen etujen suojaamiseksi. Esitetyssä 16 §:ssä toimenpiteinä rekisteröidyn oikeuksien ja vapauksien suojaamiseksi olisi oikeus esittää kantansa luottokelpoisuusluokasta ja vaatia luottokelpoisuusluokan uudelleen arviointia luottotietotoiminnan harjoittajan toimesta. Tämä nähdäkseni täyttää tietosuoja-asetuksen 22 artiklasta johtuvat vaatimukset ja toteuttaa artiklassa esitetyn vaatimuksen review –tyyppisestä oikeussuojakeinosta silloin kun automatisoitua päätöksentekoa tai profilointia käytetään. Valtioneuvoston päätöksenteon valvonnassa katsoin, että esitys voitiin antaa eduskunnalle, kun mahdollisuus automatisoituihin yksittäispäätöksiin oli mainittu itse laissa ja lakiin oli sisällytetty suojakeino ja esityksessä todettiin, että hallitus piti suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon.

Totean, että oikeus tulla arvioiduksi oikeiden ja asianmukaisten tietojen perusteella on yksi kantavista tietosuojaperiaatteista ja tietosuojan vaatimuksista. Tästä näkökulmasta ehdotetun 6 §:n säännös tietojen laadusta ja tietolähteistä on tärkeä luottotietotoiminnassa myös lain tulkinnan kannalta. Maksuhäiriömerkinnällä on nykyisessä yhteiskunnassa huomattavan suuret tosiasialliset ja oikeudelliset vaikutukset yksityisen henkilön tai yrityksen asemaan. Tämän vuoksi tehokkaat ja toimivat säännökset virheellisten merkintöjen korjaamiseen ja luottotietotoiminnan tehokas valvonta ovat huomattavan tärkeitä oikeusturvan kannalta. Pidän tässä suhteessa hallituksen esityksen säännösehdotuksia asianmukaisina mutta korostan ehdotetun 31 §:n mukaisen virheen oikaisun ja tietosuoja-asetusten säännösten virheellisen henkilötiedon oikaisun merkitystä ja ripeää ja sujuvaa käytännön toteuttamista luottotietotoiminnassa.

Muulta osin minulla ei ole sellaisia oikeudellisia havaintoja lausuttavana olevasta hallituksen esityksestä joita olisi tarpeen tuoda lakivaliokunnan tietoon.

Siltä osin kuin asiantuntijalausuntopyynnössä pyydettiin kannanottoa lakialoitteessa LA 20/2020 vp esitettyyn luottotietolain 18 ja 20 §:n ja ulosottokaaren 1 luvun 32 §:n muuttamiseen, totean, että aloitteessa voimassa olevan luottotietolain 5 §:n 1 momentin 5 kohtaan ja 2 ja 3 momenttiin esitetyt muutokset tulisivat käsitykseni mukaan toteutetuiksi hallituksen esityksessä HE 109/2021 vp luottotietolain 18 §:ään esitetyillä muutoksilla, osin vielä lakialoitteessa esitettyä lyhyemmin säilytysajoin. Tieto velan maksamisesta on olennainen tieto oikeuden tulla arvioiduksi oikeiden ja asianmukaisten tietojen valossa. Maksuhäiriötietojen säilytysaikojen lyhentäminen parantaa olennaisesti henkilötietojen käsittelyn oikeasuhtaisuutta.

Lakialoitteessa esitetty uusi 5 momentti olisi käsitykseni mukaan tarpeeton, kun luonnollisen henkilön oikeus tarkistaa henkilötietojensa käsittelyä säännellään yleisessä tietosuoja-asetuksessa, yrityksen oikeudesta tarkistaa tietojaan säädetään luottotietolain 30 §:ssä ja virheiden oikaisusta luottotietolain 31 §:ssä.

Lakialoitteessa luottotietolain 20 §:ään esitetty uusi, aktiivista ilmoitusvelvollisuutta koskeva momentti sopii mielestäni huonosti esitettyyn lainkohtaan, jossa muuten säädetään yleisesti henkilöluottotietojen luovuttamisesta sähköisesti. Kun kyseessä olisi ulosoton tietoja koskeva ilmoitusvelvollisuus siitä olisi oikeudellisen systematiikan kannalta luontevaa säätää ulosottokaaressa.

Lakialoitteessa esitetylle ulosottokaaren 1 luvun 32 §:n muutokselle en näe oikeudellisia esteitä. Esitetty muutos voisi olla omiaan parantamaan velallisen asemaa, kun ilmoituksen tekeminen ei edellyttäisi velallisen aktiivista toimintaa. Oikeuden tulla arvioiduksi oikeiden tietojen valossa, johon kuuluu myös tietojen ajantasaisuus, kannalta voidaan yleisesti pitää perusteltua rekisterinpitäjien ja viranomaisten aktiivisia velvoitteita huolehtia tietojen ajantasaisuudesta tietojärjestelmissä.

Oikeuskansleri Tuomas Pöysti